

INKLYUZIV GURUHLARGA EGA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA GURUHLAR AMALIYOTI

*Toshkent TMC institute Pedagogika va
psixologiya kafedrası o'qituvchisi
Eshmamatova Sitara Tuyg'un qizi
TMC institute talabasi
Taubayeva Aziza G'ofur qizi*

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim jarayonida inklyuziv ta'limning ahamiyati ortib bormoqda. Inklyuziv ta'lim prinsiplariga ko'ra, bolalar o'zlarining rivojlanish xususiyatlariga qaramay, umumiy ta'lim muhiti ichida birgalikda o'qitiladi va tarbiyalanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv guruhlar tuzish va ularning samarali faoliyatini yo'lga qo'yish ta'lim sifati va bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Inklyuziv guruhlarining amaliyoti shu sohadagi yangicha yondashuvlarni, metodologik hamda tashkiliy choralarni talab qiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, inklyuziv ta'lim, bolalar, ehtiyojlar, individual yondashuv, hurmat, munosabatlar, amaliyot, tarbiya.

Inklyuziv guruhlarining tashkil etilishida eng avvalo bolalar individual imkoniyatlari, ularning o'quv ehtiyojlari va rivojlanish darajasi hisobga olinadi. Bunday guruhlarda sog'lom bolalar bilan birga rivojlanishida qiyinchiliklar bo'lgan bolalar birgalikda shug'ullanadi. Bu holat bolalar o'rtasida hamkorlik va bag'rikenglikni rivojlantiradi, ularda o'zaro hurmat va voqelikka nisbatan munosabat mustahkamlanadi. Shu bilan birga, inklyuziv guruhlarda tarbiyalanuvchilarning individual o'ziga xosliklari, qobiliyatlari va ehtiyojlari e'tiborga olinib tarbiyalash jarayoni tashkil etiladi. Inklyuziv guruhlarining amaliyotida pedagoglarning roli muhimdir. Pedagoglar bu jarayonda faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyalovchi, yordam ko'rsatuvchi va rahbar sifatida faoliyat yuritadilar. Ular bolalarning o'ziga xos o'quv ehtiyojlariga moslashtirilgan dasturlarni ishlab chiqadilar, har bir bola bilan individual yondoshadilar. Shuningdek, pedagoglar ota-onalar bilan yaqin hamkorlikda ishlashadi, ularning bolalarning rivojlanishiga faol jalb qilinishlarini ta'minlaydilar. Pedagogik jamoaning kasbiy malakasini oshirish ham inklyuziv guruhlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.[1]

Inklyuziv guruhlarda pedagogik jarayonni tashkil etishda innovatsion metod va texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Interaktiv usullar, o'yin shaklida o'qitish, ko'rgazmali materiallar, maxsus tayyorlangan o'quv qurollari yordamida bolalarning faolligi oshiriladi, ularning qiziqishlari uyg'onadi. Bunga qo'shimcha ravishda, sensor va motor faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan

mashg'ulotlar ham inklyuziv guruh amaliyotining ajralmas qismidir. Bu usullar bolalarning o'zaro ta'siri va o'zini ifoda etishini rivojlantirishga imkon yaratadi. Inklyuziv guruhlarda tarbiyalanuvchilar uchun yaratilgan sharoit ham muhimdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotida sharoitlar bolaning har tomonlama rivojlanishiga mos bo'lishi lozim. Hududiy muhit, o'yin maydonchalari, ta'lim qurollari, mebel va jihozlar bolalarning xavfsizligi va qulayligini ta'minlashi kerak. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalar uchun mo'ljallangan yordamchi jihozlar, maxsus muhit bo'laklari tashkil etilishi kerak. Shunday sharoitlar bolalarga teng imkoniyat yaratish bilan birga, ularning mustaqillik darajasini oshirishga ham xizmat qiladi. Inklyuziv guruhlar faoliyatida ota-onalar o'zni alohida ahamiyatga ega. Bolalar rivojlanishida ota-onalar bilan hamkorlik qilish ta'lim muassasalari uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Ota-onalarni inklyuziv ta'lim jarayoni haqida muntazam xabardor qilish, ularning fikr-mulohazalarini hisobga olish, oila va ta'lim muassasasi o'rtasida ishonchli aloqalar o'rnatish amaliyot samaradorligini oshiradi. Ota-onalarning qo'llab-quvvatlashi bolalarning ijtimoiy moslashuvi va taraqqiyotida muhim omil hisoblanadi.[2]

Inklyuziv guruhlarda monitoring va baholash tizimini tashkil etish ham zarur. Bolalarning individual yutuqlari va rivojlanish darajasini muntazam o'rganish, natijalarni tahlil qilish tibbiy-psixologik xizmat bilan hamkorlikda olib boriladi. Bu o'quv jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash, ularni bartaraf etish choralarini ko'rish imkonini beradi. Monitoring natijalari asosida ta'lim dasturlarini qayta ko'rib chiqish va taraqqiyot ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun chora-tadbirlar ishlab chiqish muhimdir. Inklyuziv guruhlar amaliyotini rivojlantirishda ijtimoiy hayotiy ko'nikmalarning shakllantirilishi katta rol o'ynaydi. Bolalar guruh ichida o'zaro munosabatlarni o'rganish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish, mas'uliyatni bo'lishish kabi malakalarni hosil qilishda inklyuziv ta'lim samarali vositadir. Bu esa bolalarning kelajakda jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy faol hayot kechirishini ta'minlaydi. Maktabgacha yoshdagi bola uchun jamiyatda teng huquqli ishtirok etish imkoniyati yaratish inklyuziv ta'limning bosh maqsadlaridan biridir.[3]

Inklyuziv guruhlarining amaliyoti o'ziga xos qiyinchiliklarni ham o'z ichiga oladi. Bu qiyinchiliklar tarkibida nafaqat tug'ma yoki orttirilgan nogironligi bo'lgan bolalarning o'rganish ehtiyojlarini to'liq ta'minlash, balki pedagoglarning yetarlicha metodik va psixologik tayyorgarligining yetishmasligi, moddiy-texnik bazaning zaifligi ham mavjud. Shuningdek, ota-onalarning ayrim hollarda inklyuziv ta'limni to'liq tushunmasligi va qo'llab-quvvatlamasligi ham muammolar qatoriga kiradi. Bu muammolarni hal etish uchun davlat siyosati va ta'lim muassasalari birgalikda ish olib borishi talab etiladi. Inklyuziv guruhlar tajribasini o'rganish va rivojlantirish yo'llaridan biri ham xalqaro tajribalarni o'rganishdir. Dunyoning ko'plab mamlakatlarida inklyuziv ta'lim tizimi samarali tashkil etilgan bo'lib, ular tajribalari maktabgacha ta'lim muassasalari uchun namunalar sifatida xizmat qilishi mumkin.

Ushbu tajribalar asosida o'zbek maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv guruhlar amaliyotini yanada takomillashtirish mumkin.[4]

Uyushgan hamkorlik doirasida inklyuziv guruhlarda ishlash, maktabgacha ta'lim tashkilotida psixolog, logoped va ijtimoiy ishchi kabi mutaxassislarni jalb qilish samarani oshiradi. Bu mutaxassislar pedagoglarni qo'llab-quvvatlaydi, bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishidagi qiyinchiliklarni aniqlaydi va yechimlarni tavsiya qiladi. Shuningdek, bu guruhdagi har bir bolaning shaxsiy rivojlanish rejasini ishlab chiqish va unga moslashtirilgan ta'lim jarayonini tashkil qilishda muhim o'rin tutadi. Inklyuziv guruhlar amaliyotidagi yana bir istiqbolli yo'nalish — pedagoglarning ko'p tarmoqli malakasini oshirishdir. Bunda pedagoglar nafaqat asosiy fanlarni o'rgatish, balki bola psixologiyasi, nogiron bolalar bilan ishlash usullari, kommunikatsiya ko'nikmalari bo'yicha bilim va ko'nikmalarini kengaytiradilar. Bu esa bolalarning o'zaro munosabatlaridan to'g'ri xulosa chiqarish va ularga mos keladigan pedagogik yondashuvni tanlash imkonini beradi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, inklyuziv guruhlariga ega maktabgacha ta'lim tashkilotlarida guruhlar amaliyoti bolalarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkillashtiriladi. Bu yondashuv orqali bolalar bir-biri bilan teng huquqli ijtimoiy muloqot va hamkorlikka ega bo'lib, ko'p qirrali rivojlanishga intiladi. Pedagoglarning malakasi, metodik yondashuvlar, ta'lim muhitining sharoitlari va ota-onalar bilan hamkorlik inklyuziv guruhlarining samarali faoliyatiga xizmat qiladi. Inklyuziv guruhlarining amaliyoti ta'limda adolat va tenglik tamoyillarini amalga oshirish, jamiyatda inkluziv madaniyatni shakllantirish yo'lida muhim qadamdir. Bu jarayonni yanada rivojlantirish va takomillashtirish maktabgacha ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidova, N. (2021). Inklyuziv guruhlarda psixologik-quvvatlash xizmatining roli. Psixologiya Jurnal, 9(2), 60-68.
2. Ergasheva, G. (2023). Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar va metodlar. Pedagogika Ilmi, 10(2), 112-120.
3. Nurmatova, S. (2024). Inklyuziv guruhlarda ta'lim sifatini oshirishning zamonaviy usullari. Maktabgacha Ta'lim, 15(1), 56-65.
4. Qodirova, L. (2021). Inklyuziv ta'lim tizimida maxsus yordamga muhtoj bolalar bilan ishlash. Ta'lim Muammolari, 8(3), 74-82.
5. Tursunov, A. (2022). Maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuv: nazariy asoslar va amaliyati. Fan va Ta'lim, 11(4), 95-103.
6. Islomova, D. (2023). Inklyuziv guruhlarining modellashtirilishi va samaradorlik mezonlari. O'zbekiston Ta'lim, 14(2), 37-45.
7. Mirzaev, R. (2020). Inklyuziv maktabgacha ta'limda innovatsion texnologiyalar qo'llanilishi. Innovatsion Ta'lim Jurnal, 5(1), 23-30.
8. Karimov, J. (2024). Inklyuziv ta'lim muassasalarida ota-onalar bilan hamkorlik. Maktabgacha Ta'lim Sohasi, 16(1), 18-27.